

HATAY'IN TÜRK TOPRAKLARINA KATILMASININ EDEBİYATIMIZDAKİ YANSIMALARI

Mustafa APAYDIN

Atatürk'ün, hastalığının en şiddetli dönemlerinde bile üzerinde büyük bir titizlikle durup meşgul olduğu konulardan biri, İskenderun Sancağı'nın ana vatana katılması davasıdır. 1936'da Atatürk'ün gündemine giren ve ancak 1939 yılında Hatay'ın Türkiye topraklarına katılması ile çözümlenen bu sorun, Türk kamuoyunun da 1936'dan sonra hassasiyet gösterdiği yegâne konudur.

Aslında Misak-ı Milli sınırları dahilinde olan, o zamanki adıyla İskenderun Sancağı, Fransızlarla güney sınırlarını belirleyen 20 Ekim 1921 Ankara Anlaşması ile Türkiye toprakları dışında bırakılmıştı. Kurtuluş Savaşı'nın sıkışık ortamında, fazla seçeneği kalmayan Ankara, Hatay'ın Fransa mandasına girmesine razı olmak durumunda kalmıştı. Bununla birlikte Türkiye, İskenderun Sancağı üzerindeki haklarından gerçekte hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Hatay kurtuluş mücadelesinin önderlerinden biri ve Bağımsız Hatay Devleti'nin Cumhurbaşkanı olan Tayfur Sökmen, hatıralarında Mustafa Kemal'in Hatay davasına nasıl sahip çıktığını, Hatay'ın kurtuluş mücadelesi yapanlara nasıl destek verdiğini anlatır.¹ Mustafa Kemal'in daha 15 Mart 1923'te Adana'ya yaptığı ziyaret esnasında sarf ettiği ünlü "*Kırk asırlık Türk yurdu, düşman elinde esir kalamaz.*"² sözü de, Türkiye'nin Hatay ile ilgili görüşünü özetler niteliktedir.

Hatay, Türkiye gündemine tekrar 1936'dan itibaren girmiştir. Avrupa'da Almanya ve İtalya'nın büyük bir askerî güçle yayılmacı politika izlemesi üzerine Orta Doğu'daki askerî varlığını gözden geçiren Fransa, Suriye'ye bağımsızlığını vermiş; İskenderun Sancağı'nı da bu yeni devletin sınırları içinde kabul etmiştir. Bu oldu bittiyi kabul etmeyen "*Türkiye, II. Dünya Savaşı öncesinde uluslar arası konjonktürü ustaca değerlendiren bu millî meseleyi tekrar gündeme getirmiştir.*"³

İçeride de Hatay sorununu millî bir dava olarak kamuoyuna mal etmek amacıyla mitingler düzenlenmiş; basından Hatay'ın Türk olduğu tezini sürekli olarak işlemesi talep edilmiştir.⁴ Bu arada Sancak'ın ismi Atatürk tarafından "Hatay" olarak değiştirilmiştir.⁵

Hatay sorununun edebiyatımızdaki akislerine gelince; bu konuyu iki farklı dönemde değerlendirmek lâzımdır. 1936-1939 yılları arasında Hatay konusunda kamuoyu

*Türk Dili, S.: 583, Temmuz 2000, s. 68-82.

¹ Tayfur Sökmen, *Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 1999, s. 51 vd.

² *Age.*, s. 103.

³ Yard. Doç. Dr. Yusuf Sarınoy, "Atatürk'ün Hatay Politikası-I (1936-1938)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Mart 1996, C. 12, S.34, s.3

⁴ *Agy.*, s. 20-21.

⁵ Tayfur Sökmen, *a.g.e.*, s. 139.

oluşturmak, Hatay konusundaki hassasiyeti vurgulamak amacıyla yazılmış çok sayıda edebî ürünle karşılaşırız. 1939'dan günümüze kadar geçen süreçte ise, daha çok Hatay doğumlu şair ve yazarların eserlerinde Hatay'ın Türk topraklarına katılış mace-rası ele alınmıştır.

Aslında Hatay, edebiyatımızda ilk olarak 1921 Ankara Anlaşması sonrasında ele alınmıştır. Fransız mandasının doğurduğu hassasiyet, Mehmet Âkif e bir kıt'a yazdıracak⁶; Ahmet Türkmen de 1922'de "Antakya İçin Nevha vü Feryat" adlı şiiriyle⁷ Antakya'nın işgal edilmesi karşısındaki duygularını şöyle dile getirecektir:

Firakından ey Antakya kara bahtım sana ağlar / Husûf u tâlünden dide-i encüm sana ağlar

Bununla birlikte İskenderun Sancağı'nın durumundaki belirsizlik, o yıllarda farklı heyecanlar, değişiklikler yaşayan Türk kamuoyunu ve edebiyatını fazlaca meşgul etmemiştir.

1936'dan 1939'a kadar geçen sürede ise Hatay sorunuyla ilgili yaşanan politik ilişkilerin yoğunluğu ve devletin ısrarlı tutumu dolayısıyla edebiyat dünyası da soruna duyarsız kalmamıştır. Bu dönemde Hatay, büyük ölçüde manzum ürünlere konu olmuştur. Bunu da doğal karşılamak lâzımdır. Hamasî konulara şiir türünün daha uygun olması; edebiyat sahasında ısrarlı olmayan bazı şahısların Hatay konusundaki hassasiyetlerini diğer edebî türlere göre bir manzumede daha kolayca ifade edebileceklerini düşünceleri, anlatma esasına bağlı edebî türlerde mekân olarak Hatay'ın yeterince tanınmıyor olmasının doğurduğu sorunlar ve nihayet manzum sözün akılda kalıcılığı-nın ve etkisinin daha fazla olması dolayısıyla bu dönemde Hatay sorunu, edebiyatımızda neredeyse tamamıyla şiirle ifadesini bulmuştur.

Türkiye'nin Hatay davasının desteklemek amacıyla bu dönemde bütünüyle bu so-runu ayrılmış şiirlere yer veren iki şiir kitabı yayımlanmıştır. Bunlardan ilki 1937'de yayımlanan A. Polat Ateş'in *Bir Ulus Doğarken Antakya Duyguları*⁸, ikincisi de 1938'de yayımlanan İsmail Özler'in *Atatürk'ün Hatay Zaferi'dir*⁹. Ayrıca 1936'dan sonra basılan şiir kitaplarında, süreli yayınlarda ve özellikle halk evi dergilerinde ko-nuyla ilgili epeyce şiir yayımlanmıştır. Büyük çoğunluğunun Atatürk'ün 1936'da Ha-tay'ın Türk olduğu tezini ortaya atışından sonraya ait bulunması¹⁰, bu şiirlerin devletin Hatay konusundaki kamuoyu oluşturma çalışmalarına katkıda bulunmak amacıyla ya-zıldığını düşündürüyor. Elbette Hatay topraklarının bir başka ülkeye ait olma ihtimali-nin doğurduğu hassasiyetin de şairleri harekete geçirdiğini söylemek mümkündür. Ay-rıca yurdun çok çeşitli bölgelerinde yayımlanan halk evi dergilerinde, diğer edebiyat

⁶ Mehmet Tekin, *Hatay Şiirler, Yazılar Antolojisi*, Antakya 1993, s. 21.

⁷ *A.g.e.*, s. 117.

⁸ A. Polat Ateş, *Bir Ulus Doğarken, Antakya Duyguları*, Köyhocası Basım Evi, Ankara 1937.

⁹ İsmail Özler, *Atatürk'ün Hatay Zaferi*, İtmat Basım Evi, İzmir 1938.

¹⁰ Aslında Türkiye, Ankara Anlaşması'ndan beri Hatay'ın Türk toprağı olduğu fikrini korumuştur. Konunun tekrar gündeme gelmesi, Eylül 1936'da Fransızların Suriye'ye bağımsızlık vermeleri ve Hatay'ı Suriye toprağı olarak kabul etmeleri üzerine gerçekleşmiştir. Atatürk de, 1 Kasım 1936'da Meclis'in açılış konuşmasında Ha-tay'ın Türk toprağı olduğunu açıkça ifade ederek, sorunun Türk kamuoyunda tartışılmasını sağlamıştır. Bk. Yusuf Sarıay, *agy.*, s.10-11.

dergilerinde Hatay sorununa dair şiirlere rastlanması, davanın bütün memleketin davası hâline getirildiğine güzel bir örnektir.¹¹

Antakya ve çevresinin Türk kamuoyunda tartışılmaya başlanmasından çok kısa bir zaman sonra bu konuda şiirlerle karşılaşırız. İlk şiirlerden birini Behçet Kemal Çağlar kaleme almıştır. Ekim 1936'da yayımlanan "Bağında İki Gül Kanıyor" adlı şiirinde Behçet Kemal, İskenderun ve Antakya'nın Türk olduğunu ve bu toprakların işgalinden duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir:

*Kalemi atıp ele bayrak alsam mı nedir:
"İdeal" der dururum yerimde kaç senedir,
Danunçiyö hızıyla koşsam ya, kurtarsam ya:
Fiyumeler bekliyor: İskenderun, Antakya...
Dünyada dik herkese, her şeye başlarımız!
Bir sizin önünüzde eğişik arkadaşlarımız!
Yurdun inşasından baş aldıkça sizinleyiz...
Su üstünden çizgiyle nasıl ayrılır deniz?¹²*

Behçet Kemal'in şiirinin yayımlandığı *Yücel*'in aynı sayısında Osman Nebi'nin şiiri de aynı konuyu ele almaktadır. Şair, Antakya ve İskenderun halkının işgal altında olmaktan, vatandan ayrı düşmekten duydukları üzüntüyü ve bu toprakların aslında Türkiye'nin bir parçası olduğu tezini vurgulamaktadır:

*Bahsedeyim biraz, bağırim dolu kan
Size Antakya'dan, İskenderun'dan...
Onları kaç yıldır güler gören yok
Derdini, yasını bir gün soran yok...*

*Ötmez olmuş bahçelerde kuşları,
Türkiye'yle dolu bütün düşleri.¹³*

Sorunun Türkiye gündemine girmesi ve edebiyatın da bu soruna tepki vermesine paralel olarak o dönemde Hatay sınırları içinde yaşayan bazı şairlerin de çektikleri acılardan ve Türkiye ile birleşme arzusundan söz ettiklerini görmekteyiz. Örneğin Vedi Münir Karabay'ın "Sürgünde Yurt Hasreti" adlı şiirinde Antakya'nın işgali karşısındaki üzüntüsünü şöyle dile getirmiştir:

*Antakya, ey bahtsız yurdum Antakya
Seni rüzgârlardan sordum Antakya
Karalar giymişsin duydum Antakya*

¹¹ Bu arada Bafra, Merzifon gibi ilçelere de çıkarılan halk evi dergilerinde Hatay sorununa dair şiirlere rastlandığı hâlde Ankara Halk Evi dergisi *Ülkü*'de Hatay sorunuyla ilgili hiçbir şiirin yer almamasını da ilgi çekici bir tespit olarak belirtelim.

¹² Behçet Kemal Çağlar, "Bağında İki Gül Kanıyor", *Yücel*, Birinci Teşrin 1936, C.4, S.20, s.47. Behçet Kemal'in Hatay'la ilgili "Türk Hatay", "Kırk Asırlık Türk Yurdu", "Atatürk Söylüyor" ve "Hatay'a Davet" isimli dört şiiri daha bulunmaktadır. (Bk. Mehmet Tekin, *Hatay Antolojisi*, s.45-48) Ayrıca şair, *Ankaralı Âşık Ömer'in Cumhuriyet Destanı* adlı eserinde de Hatay sorununa değinmiştir.

¹³ Osman Nebi, "Ağlıyor Vatan", *Yücel*, Birinci Teşrin 1936, C. 4, S. 20, s. 49.

Üzgünün yüreğim kanıyor ana
İçimde hasretin yanıyor ana¹⁴

Ali İlmi Fani Bilgili'nin "Asi'ye Yakarış" adlı şiirinde de Hatay'ın içinden Türkiye'ye duyulan özlem şiirleştirilmiştir:

Dünyanın dört bucağı
Denizi, çölü, dağı,
Hâlâ ufuklarında
Arıyor al bayrağı.¹⁵

Hatay sorununu işleyen şiirlerde, Hatay'da yaşayan Türklerin çektikleri acıdan, Fransız ve Araplardan gördükleri baskıdan söz edildiğine tanık olunmaktadır. Bu husus üzerinde durulması, bir anlamda Türkiye'nin ilerideki muhtemel bir müdahalesine kamuoyunu hazırlamak açısından gereklidir. Ayrıca gerçekten de, Hatay sorununun ortaya çıkışını izleyen dönemde Fransızların ve Arapların Türk ahali üzerinde yoğun sindirme politikaları uyguladıklarını, örneğin ders kitaplarındaki Türk büyüklerinin resimlerini yırtmaya kadar varılan bir tavır içinde olduklarını biliyoruz.¹⁶

Yusuf Mardin, "Antakyadan Mektup" adlı şiirinde Antakya'nın ve Antakyalının ana vatandan uzak düşmüş olmaktan duyduğu üzüntüyü şöyle dile getirmiştir:

Antakya bir görsen kan ağlamakta,
İlacı ne ise bul gönder artık.
Yirmi yıl yaşadık senden uzakta
Yetmez mi? Hasrete bir son ver artık.¹⁷

İsmail Özler, Hataylı bir Türkün ağzından kaleme aldığı şiirinde Türklerin çektikleri işkencelerden bahsetmiştir:

Omzumda duyduğum esaret denen yükür,
Gördüğüm hakaretler, işkenceler büyüktür.
Yirmi yıldır ağlarım, ben yanık, bağırim yanık,
Yetiş kardeşim kurtar, zulümden bıktım artık!¹⁸

Ziya İlhan, Hatay'da olanları, emperyalizmin alışlagelmiş sömürgeleştirme taktikleri olarak yorumlamıştır. Ona göre Fransa, kolayca sömürebileceğini düşünerek Suriye'ye bağımsızlığını ve yüzyıllardır Türk olan Hatay'ı vermiştir:

Sönecektir Hatay'da gene birkaç bin ocak
Medeniyet zulümlle değiştirdi yerini
Fransız emperyalizmi gösterdi dişlerini
Çöllerin arabına, cebelin düzüsüne
İstiklâl rozet gibi takılır da göksüne

¹⁴ Mehmet Tekin, *Hatay Antolojisi*, s. 140 (Bu şiir ve antolojide yayımlanan diğer şiirlerin bibliyografik kütüneleri verilmemiştir. Bu şiirin de 26.11.1936 tarihinde yazıldığı dile getirilmiştir.)

¹⁵ A.g.e., s. 40.

¹⁶ Ayla Kutlu, "Hatay Devletinden Hatay İline", *Tarih ve Toplum*, Temmuz 1987, C.8, S. 43, S. 21 vd.

¹⁷ Yusuf Mardin, "Antakyadan Mektup", *Yücel*, İkinci Kânun 1937, C.4, S. 23, s.171.

¹⁸ İsmail Özler, "Hataydaki Kardeşimin Mektubu ve Ona Cevabım", *Atatürk'ün Hatay Zaferi*, s. 8.

Sonra hiç sıkılmadan bu da hakkındır diye
Kırk asırlık Türk yurdu verilir mi hediye.¹⁹

A. Rıza Boşdurmaz da, 1938'de yayımlanan *Cumhuriyet Destanı* adlı eserinde Hatay halkının o yıllarda Fransa'dan memnun olmadığını, Türkiye'den yardım beklediğini, şöyle dile getirmiştir:

*Fransa'dan Antakya, İskenderun
Halkı değil idi hoşnut ve memnun
Gözleri giryandı kalbleri mahzun
Türkdən beklenirdi, imdadu eman*²⁰

Fransa'nın Hatay'da 14 Kasım 1936'da yapılan seçimlere Türklerin katılmamasını bahane ederek Türklere uyguladığı baskının şiddetini artırması üzerine, Atatürk'ün Türk ordusunun Fransa'yla bir savaşı göze aldığını göstermek amacıyla Ulukışla'ya kadar gitmesi, basında Fransa'ya karşı yayın yapılması²¹, şairleri de etkilemiştir. Konuyla ilgili bazı şiirlerde Fransa'ya karşı tehditkâr bir üslûp kullanılması olmalıdır. Örneğin A. Polat Ateş, "Antakya İçin Fransa'ya" adlı şiirinde, Fransa'ya seslenerek, Türkiye'nin Hatay konusunda ne kadar kararlı olduğunu şöyle dile getirmiştir:

*Tekrar duymuş olsun şunu Fransa,
Sözümüz tutulur dünyalar yansa;
Tarih dile gelip geçmişî ansa:
Anlamıştır acun ölkümüz nedir.
Türk köle olur mu dersin acaba
Yapmıştır sırtına kefeni aba.*²²

İsmail Özler, "Darbe" şiirinde Fransa'yı daha açık bir ifadeyle tehdit etmekte ve Türkiye'nin savaştan kaçınmayacağı mesajını vermektedir:

*Davamıza yanaşıp olmazsan alâkadar
Türk ordusu bu sefer yürüyecek üstüne,
Anlaşmak, anlaşmamak, önünde iki yol var
Aksi hâlde işin berbad bütün bütüne..
Biz, vasil olacağız mutlak hedefimize
Mecbur etsen de yarın başlayacak bir harbe,
Güveniriz her zaman baştaki Şefimize
İndireceğiz sana ön amansız bir darbe*²³

İsmail Özler, "Hatay Türkün Olacak"²⁴ adlı şiirinde de Fransa'yı Hatay politikasını değiştirmesi konusunda uyarılmaktadır. Yalnız İsmail Özler'in Fransa'yı hedef alan şiirleri, Fransa'nın 1938'de Hatay'da yapılan seçimlerde Türklere uyguladığı baskılar

¹⁹ Ziya İlhan, "Hür Hatay", *Çağlayan*, Şubat 1937, C. 2, S. 14, s. 9.

²⁰ A. Rıza Boşdurmaz, *Cumhuriyet Destanı*, ??, 1938, s.14.

²¹ Yusuf Sarınoy, "Atatürk'ün Hatay...", s. 16-17.

²² A. Polat Ateş, "Antakya İçin Fransa'ya", *Antakya Duyguları...*, s.7.

²³ İsmail Özler, "Darbe", *Atatürk'ün Hatay Zaferi*, s.11.

²⁴ A.g.e., s.13.

dolayısıyla kaleme alınmış olmalıdır.²⁵

Hatay sorunu dolayısıyla yazılan şiirlerin büyük bir kısmında Hatay'ın Türk olduğu fikrinin özellikle vurgulandığı görülmektedir. Bu, aynı zamanda devletin resmî tezidir. Servet-i Fünun'da başladığı şiir serüvenini Cumhuriyet'ten sonra da devam ettiren şairlerden olan Faik Âli Ozansoy, "Büyük Baş'a" adlı şiirinde Hatay'ın Türk olduğunu, şu sözlerle ifade etmiştir:

*Güzel İskenderun, Antakya, Kerkük Türktür,
İki şahid koca tarih ile coğrafya buna
Şarlatanlık, ezeli hükmü çürütmez asla...
Atatürküm, gelicek vakti, küheylanını sür.*²⁶

İshak Refet İşıtman da, bu toprakların binlerce yıldır Türk olduğunu "Antakyalılara" şiirinde vurgulayarak, işgalcilere rağmen Hatay'daki üç yüz bin insanın Türk-lüklerinin tartışılmayacağını dile getirmiştir:

*Binlerce yıldan beri Türk olan o topraklar,
Türklüğün göz bebeği, Türklüğün öz yurdudur.
Üç buçuk kalbi kara engel olmuş ne çıkar?..
Üçüz bin kalb orada "Türküm!" diye vurur.*²⁷

Hatay'ın yüzyıllardır Türk yurdu olduğunu açıklayan şiirler, aslında Hatay topraklarının Türkiye'ye katılması gerektiği düşüncesini savunmaktadır. Bazı şiirlerde ima yoluyla ortaya konulan bu görüş, bazı şiirlerde ise açıkça ifade edilmiştir. Devletin de asıl hedefi bu idi; ancak devlet, politik davranmak ve bütün isteğinin Hatay'ın bağımsız bir devlet hâline gelmesi olduğunu söylemek durumundaydı.

Hakkı Tuncay, "Hatay" adlı şiirinde Hatay'ın Türk oluşu dışında, o toprakları kimseye vermeyecek olan milletin kararlılığını da dile getirmiştir:

*Hırslı, kıskanç bir gözün ilk hedefi değil;
Hatay bir Ata yurdu, tarih andacı bize.
Ey dostlar, ey düşmanlar onu vermeyiz size
O, çöllerde bulunmuş tesbih sedefi değil!...*²⁸

İsmail Özler, "Millî Dava" şiirinde çok daha açık olarak Hatay'ın Türk topraklarına katılmasının "mukadder" olduğunu ileri sürmüştür:

*Türk tarihine yeni bir sayfa açacaktır
Düşmanların göğsüne ateşler saçacaktır.
Hatayın hartamıza kalbolması mukadder
Yarın bir saadettir bugün duyulan keder.*²⁹

²⁵ 3 Mayıs 1938 tarihinde başlayan ve iki dereceli yapılacak olan seçimlerde Fransa'nın Arapları silâhlendirdiği, Hataylı olmayan Ermeni ve Arapları Hatay'a sokarak nüfus dengesini Türkler aleyhine bozmaya çalıştığı, Türklere baskı yaparak seçime katılmalarını engellediği bilinmektedir. Bk. Yusuf Sarımay, "Atatürk'ün Hatay Politikası-II, 1938-1939", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Temmuz 1996, C. 12, S. 35, s. 407-409.

²⁶ Faik Âli Ozansoy, "Büyük Baş'a", *Marmara, Kânunusani* 1937, S. 6, s.170.

²⁷ İshak Refet İşıtman, "Antakyalılara", *Marmara, Kânunievvel* 1936, S. 5, s.134.

²⁸ Hakkı Tuncay, "Hatay", *İnan*, Şubat 1938, S.8, s. 14.

²⁹ İsmail Özler, "Millî Dava", *Atatürk'ün Hatay Zaferi*, s.7.

A. Polat Ateş de, "Antakya Duyguları" adlı şiirinde Türk toplumunun Hatay'la birleşme arzusunda olduğunu belirtmektedir:

*Binlerce kalp birleşmek emeliyle atıyor,
Binlerce el uzanmış, ne zaman tutuşacak?
Binlerce Türk göğsünü bir his kıvıltatıyor,
Büyük Türk davasına açık binlerce kucak.³⁰*

Dolaylı olarak Antakya'nın ve İskenderun'un Anadolu'ya katılmasını istediğini açıklayan şairlerden biri de Ali Ertan'dır:

*Bağrında ateşten yangı mı dolu,
Güneşle, yıldırımla açın o yolu,
Sizleri bekliyor bu Anadolu,
Güzel İskenderun, şirin Antakya!...³¹*

Behçet Kemal Çağlar'ın "Bağımda İki Gül Kanıyor" adlı şiirinde geçen bir dizeden yola çıkarak Hatay'ın Türk toprağı olduğunu ve yurdun sınırları dışında kalamayaçağını Yusuf Mardin de ileri sürmüştür:

*"Su üstünden çizgiyle nasıl ayrılır deniz?
Nasıl kalır Antakya yurdumuzun dışına...
Onunla bir kat daha şenlenecek ülkemiz,
Bizimle o bahara kavuşacak kışın da...³²*

Yeni Milas'ta S. Z. Göktürk imzasıyla yayımlanan "Bizim Antakya" şiirinde, Hatay'ın mutlaka Türkiye'ye katılacağı, bunun için gerekirse ordunun da devreye gireceği inancı belirtilmiştir:

*Susuyor demeyin! Burası yer yer
Kan ağlıyor evet... Kılıçlar kında;
-Belki olacaktır ordu seferber Antakya!...
Antakya bizim yakında!...³³*

Bazı şiirlerde ise, o dönemde Türkiye'nin, dışarıya karşı yürütülen politika gereği, Hatay'ı ilhak etmeyeceği, ancak Hatay'ın bağımsız bir devlet olmasını istediği, şeklinde özetlenebilecek tezinin dile getirildiğini görüyoruz. Örneğin Ahmet Ertem, *Derme*'de yayımlanan konuyla ilgili şiirinde Hatay'da Türklerin bağımsızlığa kavuşmalarının gerektiğini şöyle savunmaktadır:

*Ey Hataylı korkma artık sayen iken al sancak
Ulusunun yıldızıdır üstünde parlayacak
Kırk asırlık ülkenizde hakkınızdır istiklâl
Türk elinde erginliğe Türkler sahiptir ancak.³⁴*

Devletin Hatay'ı kurtarmak konusundaki kararlılığını göstermek amacıyla bazı

³⁰ A. Polat Ateş, "Antakya Duyguları", *Antakya Duyguları...*, s. 4.

³¹ Ali Ertan, "Antakya'ya Özlem", *Altı Okun Dilinden*, Güneş Basım Evi, Samsun 1938, s. 47.

³² Yusuf Mardin, "Antakya", *Yücel*, İkinci Teşrin 1936, C.4, S. 21, s. 111.

³³ S. Z. Göktürk, "Bizim Antakya", *Yeni Milas*, Birinci Kânun 1936, S. 3, s. 9.

³⁴ Ahmet Ertem, "Hatay İstiklâline", *Derme*, Birinci Teşrin 1937, S. 5, s. 13.

şirlerde, Türk halkının, gerekirse Hatay için savaşı göze aldığı vurgulanmıştır. Örneğin bu konuda en çok şiir yazan şair olan İsmail Özler, "Seni Kurtaracağım! Sözüm namusumdur..." adlı şiirinde Hatay'ı kurtarmak için ölümü göze aldığı dile getirirken, bir anlamda, her Türk vatandaşının Hatay sorunu karşısında nasıl davranması gerektiğini gösterir:

*Yürüyerek ileri göğsümü gereceğim
Seni kurtarmak için ateşe gireceğim.*

*Şurası muhakkak ki murada ereceğim
Mukadderse yolunda canımı vereceğim...³⁵*

Aynı şair, "Son Karar Yürüyüş"³⁶ adlı şiirinde de Türkiye'nin bu konudaki kararlılığını anlatmıştır.

Erciyes'te Dikeçoğlu imzasıyla yayımlanan "Hatay" şiirinde de, Türk milletinin Hatay'ı kurtarmak için savaşı göze aldığı ifade edilmiştir:

*Ben Türk evladıyım bilsin ki düşman
Her Türk benim gibi kükrək bir aslan
Bizi akıtamaz yerdə akan kan
Şen ol güzel Hatay hiç elem çekme
Vururuz saldıran düşmana tekme³⁷*

Milletler Cemiyeti'nin Antakya ve İskenderun'da durumu saptamak için bir halk oylaması yapılmasına karar verdiği Ocak 1937'den sonra, Hatay'ın kurtulduğunu düşünen bazı şairler, bu kurtuluşu kutlayan şiirler kaleme almışlardır. Örneğin Bafra Halk Evi dergisi *Altın Yaprak*'ın Şubat 1937 tarihli sayısında çıkan iki şiir, böyle bir içeriğe sahiptir. Bu şiirlerden birini kaleme alan Sait Gürpınar, Türk milletinin davaya sahip çıkması sonucunda Hatay'ın kurtuluşunu kutlamaktadır:

*Arkadaş gözün aydın yeni bir bayramın var.
Hatay kurtuldu artık devrin var devranın var.³⁸*

Bu erken kurtuluş şiirlerine bir örnek de *Dıranaz*'dan verilebilir. Derginin Mart 1937 tarihli sayısında İbrahim Öztürk imzasıyla yayımlanan "Hataylı Kardeşlerimize" adlı şiirde Hatay'ın kurtulmasından duyulan sevinç dile getirilmiştir:

*Müjde Hataylı kardeş
Bayrağı aylı kardeş.
Tuttuğun ülkü yolu;
Yıldızlı, aylı kardeş.³⁹*

İ. Hâkî Engin de, "Son Zafer" adlı şiirinde Hatay'ın bağımsızlığının Türkiye'nin

³⁵ İsmail Özler, "Seni Kurtaracağım! Sözüm Namusumdur...", *Atatürk'ün Hatay Zaferi*, s. 14.

³⁶ *A.g.e.*, s.6.

³⁷ Dikeçoğlu, "Hatay", *Erciyes*, Mart 1938, S. 1, s. 17.

³⁸ Sait Gürpınar, "Hatay Bayramı", *Altın Yaprak*, Şubat 1937, 5.22, s.13. *Altın Yaprak*'ta yayımlanan diğer şiir şudur: S. Aytekin, "Antakya İçin", *Altın Yaprak*, Şubat 1937, S.22, s.8.

³⁹ İbrahim Öztürk, "Hataylı Kardeşlerimize", *Dıranaz*, Mart 1937, S. 14, s. 11.

Avrupa'da yaptığı diplomatik girişimler sonucunda kazanıldığını anlatmıştır. Ancak o da resmî bağımsızlıktan önce kaleme sarılan şairlerdendir:

*Cenevre'de aylarca, çalkalandı bu dava,
Uluslar konseyinde, açıldı büyük sava,
Anlaşıldı nihayet, bizim doğru özümüz
Tümden kabul edildi, bütun haklı sözümüz,
Kazandık sizler için, özgünlük davasını,
Açtık dünyaya karşı, yeni sulh havasını.⁴⁰*

Hatay'ın durumunu saptamak amacıyla Antakya'ya gelen Milletler Meclisi heyeti önünde altmış bin kişinin katıldığı büyük bir miting düzenlenir. Bu miting, Hataylı şairlerin üç şiirine konu olmuştur.⁴¹

Hatay'ın ayrı bir varlık olarak tanınması, Türkiye'nin diplomatik yollardan yürüttüğü mücadele ile ancak 29 Mayıs 1937 tarihinde Milletler Cemiyeti'nde onaylanmış; bu olay, Türk toplumunda ve Hatay'da büyük bir sevince yol açmıştır. Bu statünün Atatürk'ün büyük gayretleriyle kazanıldığı, bugün herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Atatürk'ün Hatay sorununun hâlli konusunda gösterdiği olağanüstü çaba, şiirlere de yansımıştır. Örneğin İ. Hâkî Engin, Döl Çobanı müstearını kullandığı "Ünlü Bir Zafer" şiirinde Hatay'ın bağımsızlığa Atatürk sayesinde kavuştuğunu savunmaktadır:

*Yeni tarih başladı, yazmaya destanını,
Atatürk imzaladı, kurtuluş fermanını!
Kutlu olsun, ey kardeş Hataylılar gününüz!
Sarsın bütün dünyayı, bu istiklâl ününüz!⁴²*

Atatürk'ün Hatay'ın bağımsızlığını kazanmasındaki rolünü övgüyle karşılayan şairlerden biri de Celâl Mete'dir:

*Bağladı bir gönülü bir gönüle derinden
Hatay bayram yapıyor bu büyük eserinden
Yaptı koca ulusta o yıkılmaz eserler
Acunun tunç heykeli ona Ata Türk derler.⁴³*

Hatay'ın bağımsızlığı, Atatürk'ün rolünü vurgulayışın dışında da ele alınmıştır. Örneğin Zihni Ardıç, *Görüşler*'in Haziran 1937 tarihli sayısında yayımlanan şiirinde Milletler Cemiyeti'nin kararından sonra kazanılan bağımsızlığı kutlamaktadır:

*Bu gün esaret öldü, seni hürriyet sardı
Bu sevinçli günlerin artık tükenmez ardı
Kurtuluş hamurunu çünki yiğitlik kardı
Bir çift yeşil gözdeki sonsuz umman içinde⁴⁴*

⁴⁰ İ. Hâkî Engin, "Son Zafer", *Taşan*, 1.3.1937, S. 10, s.6.

⁴¹ Bu şiirler: Aşık Kul Mehmet Çetin, "12 Kanunsani Mitingi"; Ali İlmî Fani "Azametli ve Dehşetli Nümayişte Hatay Türkleri Müşahit Heyet Önünde"; Edip Kızıldağlı, "Hatay Nümayişi"dir. Bk.Mehmet Tekin, *Hatay Antolojisi*, s.133-137.

⁴² Döl Çobanı, "Ünlü Bir Zafer", *Taşan*, 1.8.1938, S. 27.

⁴³ Celâl Mete, "Türk Yurdundan Hatay'a", *Atama*, s. 4.

A. Polat Ateş de, 1937'de kabul edilen özel statünün Hatay'ın bağımsızlığını kazanması anlamına geldiğini ifade etmiştir. Hatay'ın devlet hâline gelme aşaması ancak 2 Eylül 1938'de Hatay Meclisi'nin açılmasıyla tamamlanacaktır:

*Hatay ergin oldu, Türkiye yaptı barış,
Her bucakta bayram var, bayram yerine yarış.
Artık özgeniz diye kıvansın Hataylılar
Bayrakları kan renkli, yıldızlı ve ayılılar.⁴⁵*

Fransa ile yapılan 3 Temmuz 1938 tarihli anlaşmayla Türkiye, Hatay'a asker çıkarma hakkını elde etmiş; 5 Temmuz'da da Türk ordusu, Hatay topraklarına girmiş; Türk ordusu Hatay halkı tarafından coşkuyla karşılanmıştır.⁴⁶ Bu olay Behçet Kemal'in Ankaralı Ömer'in Cumhuriyet Destanı'nda şöyle anlatılmıştır:

*Boğazda, Hatay'da asker var bugün
Herkes hatırını sayıyor Türkün
Ey dostlar sevinin düşmanlar ürkün
Türktür sulhun bu geçede medarı⁴⁷*

İsmail Özler de, ordunun Hatay'a girdiği günün Hatay'ın kurtuluş günü olduğunu dile getirmiştir:

*Beş Temmuz bin dokuz yüz otuz sekiz senesi
Silindi öz vatanın o ölemlî sahnesi.
Ey! Hataylı kardeşim bu gündür kurtuluşun
Bağrımı kanatırdı senin mahzun duruşun.⁴⁸*

Hatay'a Türk askerlerinin girişi, başka şiirlerde de ele alınmıştır. Mehmet Tekin'in *Hatay Antolojisi* adlı çalışmasında 5 Temmuz 1938 tarihinden sonra yazıldığını tahmin ettiğimiz dokuz şiir yer almaktadır.⁴⁹

2 Eylül 1938'de toplanan ilk Hatay Meclisi, İskenderun Sancağı'nın adını Hatay Devleti olarak değiştirir ve yeni bir bayrak kabul eder. İsmail Özler, Hatay Devleti'nin kurulmasını bir şiirinde şöyle kutlamaktadır:

*Doldurunca yıldızı güldü çehresi ayın
Kurtuluş hakkı idi artık cennet Hatay'ın
Kalktı zulüm esaret, işkence denen pürüz
Ne dipçik darbesi var ne bir hakka tecavüz...⁵⁰*

Hatay Devleti'nin bayrağı Türk bayrağına çok benzemektedir; yalnız yıldızın içi

⁴⁴ Zihni Ardic, "Hatay!... Hatay!...", *Görüşler*, Haziran 1937, S. 3, s. 3

⁴⁵ A. Polat Ateş, "Hatay Erginlik Bayramı", *Antakya Duyguları...*, s. 14.

⁴⁶ Yusuf Sarıncay, "Atatürk'ün Hatay...II", s. 410-411; ayrıca bk. Ayla Kutlu, "Hatay Devletinden...", s. 25-26.

⁴⁷ Behçet Kemal Çağlar, *Ankaralı Âşık Ömer'in Cumhuriyet Destanı*, ? (Ankara) 1938, s. 10.

⁴⁸ İsmail Özler, "Kurtuluş Günü", *Atatürk'ün Hatay Zaferi*, s. 24.

⁴⁹ Mehmet Tekin, *Hatay Antolojisi*, s.54-64. Bu şiirler şunlardır: Kâmil Sarıates, "Türk Ordusu Hatay'a Girerken", "Ata Askeri"; ? "Hataylılara Saygı"; Selahattin Kutlu, "Hatay'a Dönerken", "Türk Askeri"; Saadet Yahya, "Şerefli Günler"; Arif Hikmet Süral, "5 Temmuz"; Âşık Hacı, "Türk Askeri Hatay'da"; Vedi Bilgin, "Ordu".

⁵⁰ İsmail Özler, *Atatürk'ün Hatay Zaferi*, s.23.

beyazla dolu değildi, yıldız, beyaz bir çizgiyle belirtilmişti. Yukarıdaki ilk dize bayrağın bu özelliğine işaret etmektedir.

Hatay Devleti'nin kurulması ile birlikte, Hatay'ın Türk topraklarına katılması için başlatılan süreç, yeni bir aşamaya gelmiştir. Hatay, 23 Haziran 1939'da Türkiye'ye bağlanacaktır.⁵¹ Atatürk'ün aramızdan ayrılmasından önceki en büyük hayali böylece gerçekleşecektir.

Hatay'ın Türk topraklarına katılması, şiirde de yankısını bulmuştur. Ancak bu olay, Hatay'ın durumunun belirsizliğini koruduğu yıllardaki kadar edebiyatın ilgisini çekmiş değildir. Mehmet Tekin'in hazırladığı antolojide 1939'da yazılmış olduğu tahmin edilebilecek dört şiir bulunmaktadır. Bunlardan biri Nafi Miski'nin "Betarz-ı Kadim" adlı şiiridir:

*Temmevûç eyliyor yıldız hilâlin âsümanında
Zemin-i âsümanı titreten ordun da yanında
Yüceldi kıymetin eflâke dek yükseldi şânında
Sevin, gül, vakti geldi şimdi hâkipâk oldum.⁵²*

H.Turhan Dağlıoğlu, "Kurtulan Hatay" şiirinde de "kırk asırlık Türk" yurdunun ana vatana katılışından duyulan coşkuyu şöyle dile getirmiştir:

*Ne mutlu bizlere ki; bugünleri de gördük
Ay yıldızla Türkdüğü başımıza taç ördük
Kırk asırlık Türk ülke... bayramın kutlu olsun
Toprağına taşına sevgi, şeref, şan olsun.⁵³*

Mahmut Kuru'nun "Üç Safha" (s.75) ve N.G.'nin "Hatay'dan Ata'ya" (s.67) adlı şiirleri ile Bahıtyok adlı bir halk şairinin "Hatay Destanı"⁵⁴ adlı şiiri de Hatay'ın ana vatana katılmasının coşkusu anlatmıştır.

1936-1939 döneminde Hatay sorununa değinen manzumelerde, görüldüğü üzere, Hatay sorununun hemen her safhası nazım diliyle okuyucuya aktarılmıştır. Ankara'nın bu konuda kamuoyu oluşturma çabaları, pek çok şair tarafından benimsenmiştir. Yazılan manzumeler vasıtasıyla okuyucu kitlenin Hatay'ın Türk toprağı olduğu tezini benimsemesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu dönemde anlatma esasına bağlı edebî türlerde Hatay sorununa değinen bildiğimize göre sadece bir roman bulunmaktadır. 150'likler listesinde olduğu için sürgünde bulunduğu yıllarda gezip tanıma fırsatı bulduğu İskenderun Sancağı'nın kurtuluş mücadelesini ele alan tek roman yazan Refik Halit Karay'dır. 1939'da basılan; ancak 1938'de yazıldığı tahmin ettiğimiz *Çete*⁵⁵, yazarın daha önce eleştirdiği Anadolu hareketinden bir bakıma özür dilediği romanıdır. Romanda konumuz açısından ilgi

⁵¹ Hatay sorununun halledilmesinde bizzat katkıları bulunan Şükrü Sökmensüer, Tayfur Sökmen, Abdurrahman Melek ve Hamdi Selçuk'un Hatay sorunuyla ilgili hatıraları için Bk. Arı İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1997, s.87-107; 159-182; 183-196; 199-222.

⁵² Mehmet Tekin, *Hatay Antolojisi*, s.66.

⁵³ A.g.e., s.74.

⁵⁴ Bahıtyok, "Hatay Destanı", *Yeni Türk Mecmuası*, Ağustos 1939, C. 7, S. 80, s. 318.

⁵⁵ Bu çalışmada eserin şu baskısını kullandık: Refik Halit Karay, *Çete*, 3. baskı, İnkılâp Kitap Evi, İstanbul, ?

çekici bir hikâye anlatılmıştır. Roman, 1921 yılında Antakya ve civarında Fransız işgalcilerine direnişi, bir çete hareketi çerçevesinde ele almıştır. Yaşadıkları toprakları işgalcilere bırakmak istemeyen halkın kararlılığının vurgulandığı *Çete*'de Kıran Bey adlı bir çete lideriyle bir Fransız subayın karısı olan Nina adlı Rus asıllı bir kadının aşk hikâyesi ana çerçeveyi oluşturmaktadır. *Çete*'de Sancak topraklarındaki yer adlarının büyük bir kısmının Türkçe olduğu özellikle belirtilerek bu yerlerin öteden beri Türklere ait olduğu tezi savunulmuştur.⁵⁶ Roman, Kıran Beyle Nina'nın evlenmeleri; Hatay'a Türk askerlerinin girmesi ve Hatay'ın bağımsızlığına kavuşmasıyla sona ermiştir. *Çete*, bu hâliyle, bir aşk hikâyesi çerçevesinde Hatay'ın Türk olduğu görüşünü savunan bir anlayışın ürünüdür.

1939'dan sonra Hatay'ın Türkiye Cumhuriyeti topraklarına katılması gerçekleştiği için Hatay edebiyatı, elbette, nicelik bakımından 1936-1939 sürecindeki yoğunluğu taşımaz. Bununla birlikte çoğunlukla Hatay kökenli şairlerin ve yazarların günümüze yakın yıllara kadar Hatay'ın işgal yıllarına, kurtuluş mücadelesine ve kurtuluş gününe değinen edebî ürünler verdikleri görülmektedir. Kurtuluş mücadelesinin devam ettiği yıllarda yazılanlarda anlatma esasına bağlı eserlere bir örnek haricinde rastlanılmaktaydı; 1939'dan sonra ise belirleyebildiğimize göre üç romanda ve bir hikâye kitabında sorunun ele alınması dikkati çekmektedir.

Bu dönemde şiir cephesindeki ürünleri Mehmet Tekin'in *Hatay Antolojisi*⁵⁷ adlı çalışmasından izleyebiliyoruz. Antolojide yer alan ve 1939'dan sonra yazıldığını tahmin ettiğimiz şiirlerde, daha çok kurtuluş coşkusu ve Hatay'ı kurtuluşa götüren süreç, destansı özellikler ön plâna çıkarılarak dile getirilmiştir.

Mahmut Kuru, "O Sabah" adlı şiirinde 23 Temmuz 1939'un coşkusunu ve Hataylı için ne anlama geldiğini şöyle anlatmıştır:

*Millî bir marş söylüyordu,
Bir bayrak yükseliyordu göklere.
Ve yamalı bir bayrak iniyordu.
Bir daha çıkmamak üzere,
Sene bin dokuz yüz otuz dokuz.
Yirmi üçüydü temmuzun
Tarihi kurtuluşumuzun.* (s.53)

Mahmut Kuru, "Üç Safha" (s.75) adlı şiirinde Hatay'ın işgalinden kurtuluşuna kadar yaşanan üç aşamayı; "Yirmi Üç Temmuz Kurtuluş Günümüz" (s.96) adlı şiirinde de kurtuluş gününün coşkusunu dile getirmiştir.

Eşber Ataman ise, "23 Temmuz 1939" adlı şiirinde (s.69-73) Hatay Meclisi'nin 6 Eylül 1938'de toplanışından başlayarak kurtuluşa kadar yaşanan olayları destansı bir üslûpla şiirleştirmiştir.

⁵⁶ Bu saptama için bk. Şerif Aktaş, *Refik Halit Karay*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, s. 83-84.

⁵⁷ Bundan sonraki şiir alıntıları ve atıfları Mehmet Tekin'in *Hatay Antolojisi* adlı kitabından olacağı için sadece sayfa numaraları verilmekle yetinilecektir.

A. Samet Kuşçu, 1968'de yazıldığı belirtilen "Kurtulan Hatay" (s.98) adlı şiirinde Kurtuluş Savaşı'ndan ve Ankara Anlaşması'ndan başlayarak Hatay halkının Atatürk'ün önderliğinde verdiği kurtuluş mücadelesini anlatmıştır.

Sabahattin Yalkın ise, "Musallalı Haluk'un Öyküsü" adlı şiirinde (s.175-176) Fransız işgalcilere karşı çocukları örgütleyerek gösteri düzenleyen bir çocuğun hikâyesini dile getirmiş; bu ve bunun gibi direnişler sayesinde Hatay'ın ve Hataylının özgürce yaşadığını vurgulamıştır.

Anlatma esasına dayanan edebî eserlerde Hatay'ın ana vatana katılması sürecine değinenler yukarıda da söylendiği gibi 1936-1939 dönemine göre daha fazladır. Ancak söz konusu eserlerin hiçbirinde ana sorun Hatay'ın kurtuluş mücadelesi değildir. Bu eserlerde bir yan sorun olarak Hatay'ın kurtuluş mücadelesi anlatılmıştır.

Türk halkının işgale ve işgalcilere karşı verdiği büyük mücadeleyi, bağımsızlığını kazanmasının Atatürk'ü odak alarak belgesel roman türüne sokabileceğimiz ciltlerce süren *Kutsal İsyan ve Kutsal Barış* adlı eserlerinde anlatan Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal Barış'ta* Hatay sorununa ayrı bir başlık ayırmıştır⁵⁸. Eserde *Vakit* gazetesi başyazarı Asım Us'un adıyla Atatürk'ün 21 Ocak 1937'den başlayarak Hatay sorununa dair yazdığı yazılara yer verilmiş ve sorunun başlangıcından çözümlenmesine kadar yaşanan olaylar anlatılmıştır. Romanın yapısı gereği bu kısımda da kurmaca figürler yerine, başta Atatürk olmak üzere Asım Us, Tayfur Sökmen, İsmet İnönü gibi gerçek kişiler yer almıştır.

Antakya doğumlu sanatçılardan olan Burhan Günel, 1981'de Mehmet Ali Yalçın Roman Ödülü'nü kazanan *Acının Askerleri*⁵⁹ adlı romanında ilk gençliğini işgal yıllarında yaşayan Naime adlı bir kadının 1970'li yıllara kadar uzanan acılı hayatını anlatmıştır. Romanda Naime'nin hatıraları ile Hatay'ın işgaline, işgal yıllarına, iş birlikçilere ve kurtuluş dönemine değinilmiştir. Naime, işgali hem ruhuyla, hem de tecavüze uğrayarak bedeniyle yaşamış, babasını ve kardeşini işgale karşı direnişte yitirmiş bir kadındır. Bu yüzden genç kuşağın işgal yıllarına ve çekilen acılara ilgisiz kalışını bir türlü anlayamaz. Yazar, Naime'nin kişiliğinde Hatay mücadelesinin kahramanlarını ve kahramanlık hikâyelerini değil; işgalin ve Fransız işgalcilerin uyguladıkları insanlık dışı baskıların insan ruhundaki onulmaz tahribatını anlatmıştır. Naime'nin daha sonraki hayatı tamamıyla Hatay'ın işgalinde uğradığı tahribatın etkisinde şekillenir.

Mehmet Eroğlu'nun 1983'te basılan *Geç Kalmış Ölü*⁶⁰ adlı romanı da Hatay'ın kurtuluş mücadelesini ana sorun olarak ele almaz. Eser, genç ve saplantılı bir adamın kaybolan arkadaşını aramak üzere Hatay'a gelişini ve burada yaşadıklarını anlatmaktadır. Bununla birlikte romanda bir iki yerde Hatay'ın işgal yılları ve kurtuluş mücadelesiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Romanda ana kahramanın karşısına çıkan figürlerden

⁵⁸ *Kutsal Barış*, ilk olarak 1972-1976 yılları arasında toplam sekiz cilt olarak yayımlanmıştır. Biz eserin 1988 yılında Tekin Yayın Evi tarafından yayımlanan beş ciltlik baskısını kullandık. Romanda Hatay sorunu, dördüncü ciltte yer almaktadır (s. 413-438).

⁵⁹ Burhan Günel, *Acının Askerleri*, MAY Yayınları, İstanbul 1981.

⁶⁰ Mehmet Eroğlu, *Geç Kalmış Ölü*, Can Yayınları, İstanbul 1983.

biri olan yaşlı Onbaşı İhsan, Hatay'ın işgal yıllarında Fransızlara karşı çete mücadelesi yürütmüş eski bir askerdir. Yine romandaki figürlerden Kör Abdül'ün Suriye yanlısı çalışmaları dolayısıyla Türk çeteciler tarafından bir gözünün çıkarılarak cezalandırıldığını öğreniriz. Romanda Recai Bey isimli bir başka kişinin babasının ise, Tayfur Sökmen'in Hatay Erginlik Cemiyeti'nin önde gelen adamlarından biri olduğu birkaç kez tekrarlanır. Romanın Hata sorunuyla ilgili tezi, ilhaktan sonra işgale direnenlerin değil, tarafsız kalanların ya da açıkça Suriye yanlısı faaliyet içinde olanların kazandığı, Hatay'da ekonomik hayatı bunların yönlendirdiği şekilde özetlenebilir.

İskenderunlu bir yazar olan Ayla Kutlu, *Sen de Gitme Triyandafilis*⁶¹ adlı hikâye kitabında yer alan iki hikâyede Hatay'ın kurtuluş mücadelesine değinmiştir. Kitaba adının veren hikâyede hikâye zamanı olarak Hatay'ın işgal yıllarından başlayan geniş bir zaman dilimi seçilmiştir. Zekâ yaşı bütün ömrünce yedi yaşında bir çocuğunki kadar olan Triyandafilis'in acıklı hikâyesi ile birlikte işgal yıllarında Fransız çıkarlarına çalışan bir baba ve ailenin kurtuluşla birlikte yurt dışına kaçışları anlatılır. Kaçış karmaşası içinde ailesini yitiren Triyandafilis, bir bakıma ailenin günahını öder.

Ayla Kutlu, söz konusu hikâye kitabında yer alan "Gitmeyi Bilmek" adlı hikâyede ise, işgal yıllarında Suriye hesabına çalıştığı için kurtuluşla birlikte kaçan Nesim adlı kahramanın on yıl sonra İskenderun'a dönüşünü ve burada yaşadıklarını anlatmıştır. Nesim, büyük bir korkuyla geldiği yurttan bir gazeteci dışında kendini kimsenin fark etmediğini şaşkınlıkla görür. Ayla Kutlu, bu durumu "Zaferin yapısında hoşgörü vardır her zaman" sözleriyle açıklar. Yazar, hikâyede Hatay'ın kurtuluşu için gerçekten çalışan kahramanların değil de iki yanlı çalışan, kaypak insanların geçen zaman içinde daha itibarlı hâle geldiklerini de Nesim'in bir gözlemi olarak okuyucuya aktarır.

Sonuç

Hatay'ın Türk topraklarına katılması için yürütülen mücadele, edebiyatımızın ilgisini çekmiştir. Özellikle Hatay topraklarının Suriye'ye bırakılma ihtimali ortaya çıkınca devlet politikasına paralel olarak dönemin süreli yayınlarda Hatay'ın Türk olduğu tezini işleyen birçok şiir yayımlanmış; hatta bu sorunu işleyen şiirlerden oluşmuş iki de şiir kitabı ortaya çıkmıştır. İşgali yaşayan topraklarda da bu dönemde Hatay'ın Türklüğünü dile getiren bir edebiyatın oluştuğunu da söylemeliyiz. 1939'a, yani kurtuluşa kadar roman türünde Refik Halit Karay'ın *Çete*'sinin tek örnek oluşu ilginçtir.

Bu dönemde yazılan Hatay konulu şiirlerde, Hatay'ın Türk olduğu tezi ısrarla vurgulanmıştır. Bu tez, devletin de resmî tezidir. Devletin o yıllarda politik nedenlerle açıkça ifade edemediği Hatay, Türkiye'nin bir parçası olmalıdır, olacaktır görüşü de, bu dönemde pek çok manzumede dile getirilmiştir. Böylece edebiyatın milletin hissiyatına tercüman olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Hatay edebiyatına katkıda bulunan şairlerin devletin yönlendirmesiyle harekete geçtiklerini söylemek de doğru değildir. Bu konuda yazılan şiirlerin Hatay sorunundaki siyasî gelişmelere paralel olarak bazı görüşleri dile getirdiğini de belirtmeliyiz. Fransızlar, Hatay'da Türklere karşı baskı uygulamaya ve Suriye'yi Hatay'a yerleştirme çalışmalarına başlayınca dergilerde de

⁶¹ Ayla Kutlu, *Sen de Gitme Triyandafilis*, Bilgi Yayın Evi, Ankara 1990.

Fransa'ya karşı yazılmış şiirler yer almış; Hatay'a Türk askerinin çıkışı, hem Türkiye' de hem de Hatay' da şiirlerle kutlanmıştır.

1939'da yayımlanan *Çete*, Hatay'ın işgaline direnen bir avuç insanın kahramanlıklarını hikâye eder. Refik Halit Karay, tıpkı şiir türünde olduğu gibi, Hatay'ın Türk toprağı olduğu düşüncesini savunur.

1939'dan sonra, daha doğrusu *Kutsal Barış'ı* bir kenara bırakırsak, 1980'den sonra yazılan Hatay sorununu ele alan roman ve hikâyelerde ise artık kahramanlık hikâyesinden ziyade, işgal yıllarının bireyler üzerinde yarattığı tahribat; Fransızlarla, Suriyelilerle iş birliği yapan kişiler ve bunların kurtuluştan sonraki hayatları hikâye edilmiştir. Bu eserlerde Hatay'ı Türk topraklarına katan halkın değil de genelde işgale seyirci kalan veya işgalcilerle iş birliği yapan kesimlerin 1970'li yıllarda ekonomik erki ellerinde bulundurdukları bir eleştiri olarak vurgulanmıştır.